

ศึกษาคคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลจังหวัดพะเยา

A STUDY OF THE VALUE OF PHRA YOD KHUN PHON IN PHAYAO PROVINCE

พระนิรันดร์สุจิตโต (ยาสมุทร์)

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บทคัดย่อ

การศึกษาคครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาคติความเชื่อและความเป็นมาการสร้างพระเครื่อง 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยา และ3) เพื่อศึกษาคคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา มีวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระยอดขุนพลเมืองพะเยา ผลการศึกษาควิจัยพบว่า พระยอดขุนพลเมืองพะเยามีอิทธิพลในฐานะเครื่องรางของขลัง เพราะเป็นพระเครื่องที่สามารถห้อยคอหรือพกติดตัวได้ส่งผลให้มีพุทธคุณด้านเสริมบารมี มหาอำนาจ คงกระพัน และความอุดมสมบูรณ์ในฐานะเป็นวัตถุมงคล โดยมีปัจจัยเชื่อมโยงคือ มีความเป็นพุทธศิลป์ อายุการสร้างห้าย่อยกว่าปี ขนาดไม่ใหญ่เกินไปสามารถใช้แขวนคอได้ สะดวก มีการปลุกเสกพร้อมพระเจ้าตนหลวง คคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยาให้ความรู้สึกในการมีที่พึ่งทางจิตใจหรือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจตระหนักถึงคุณค่าในจิตใจของผู้ครอบครอง คคุณค่าด้านศาสนา พระเครื่องยอดขุนพลเปรียบเสมือนเครื่องเตือนใจให้คนทำความดี คคุณค่าทางพุทธศิลป์พระเครื่องยอดขุนพลส่วนมากเป็นปางมารวิชัย และปางสมาธิ รูประฆังคว่ำ มีความงดงาม อ่อนช้อย และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยพระยอดขุนพลเมืองพะเยา มีการวางให้เช่าบูชาในจังหวัดพะเยา และในล้านนา

คำสำคัญ: พระเครื่องยอดขุนพล เมืองพะเยา, คคุณค่า, พุทธคุณ, อิทธิพล

Abstract

The study aimed to (1) study beliefs, its history of the creation, to (2) explore its influence, and to (3) investigate its values with qualitative method focusing on documents and interview with experts of PhayaoPhrakruangyodkhunphon. The study revealed that the PhayaoPhrakruangyodkhunphon is believed to have influence as an amulet because one can carry and it can support the possessor with the Buddha's grace in supporting one with great power, invulnerability, and fertility, as the object of worship associating with Buddhist art for more than 500 years of creation with a size ideal for carrying and Phrakruangyodkhunphon Buddha images were consecrated at the same time with the Phachaotonluang Buddha image. Phrakruangyodkhunphon has its value with a feeling of mental refuge with a sense of awareness of the occupants. It is regarded as the reminder for wholesome deeds whereas aspect of the Buddhist art indicates the Buddha image in subduing Mara (Evil) posture and meditation attitude in upside down bell shape with delicately beautiful art along with the economic value with different prices in Phayao and Lanna region.

Keywords: PhayaoPhrakruangyodkhunphon, Value, Buddha's grace, Influence

บทนำ

ประเทศไทยนั้นได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาตั้งแต่สมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระโสณะและพระอุตระมาเป็นพระสมณทูตเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ (คือจังหวัดนครปฐม) (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2522) แต่กลับเริ่มมีพระพุทธรูปขึ้นในประเทศไทยในสมัยทวารวดี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 9-10 โดยเป็นพระพุทธรูปเก่าศิลปะอมราวดี คุปตะ และหลังคุปตะ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2547) และยังพบภิกษุอุ้มบาตรสามองค์ด้วยดินเผาที่เขাপบพระ เมืองอุทอง ซึ่งศิลปะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปในสมัยอมราวดีที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 9-10 โดยเป็นงานที่สร้างขึ้นเองในท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่ามีการนับถือพระพุทธศาสนา มีการสร้างรูปเคารพ และรู้จักศาสนสถานแล้ว นอกจากนี้ในส่วนอื่นของไทยก็ได้รับอิทธิพลของอาณาจักรต่างๆ ที่ขยายอำนาจเข้ามาทำให้เกิดการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นความเชื่อจนกลายเป็นความเชื่อ วัฒนธรรม และศิลปะสมัยต่างๆ

ในทางภาคเหนือหรืออาณาจักรล้านนา มีการสร้างพระพุทธรูปที่เรียกว่า “ศิลปะแบบเชียงแสน” ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปแบบปาละของอินเดีย (ศ. หม่อมเจ้าสุภรติศศิฑูล, 2550) และคติความเชื่อการสร้างพระได้ขยายไปทั่วเมืองบริวารต่างๆ รวมไปถึงอาณาจักรกุหมายวหรือพะเยาด้วย ส่วนการสร้างพระเครื่องในอดีตจะสร้างพร้อมกับพระพุทธรูปหรือสร้างพร้อมกับพระเจดีย์ โดยจะนำพระเครื่องติดในองค์พระหรือใต้ฐานพระพุทธรูปหรือบรรจุในพระธาตุเจดีย์ที่สร้างมาพร้อมกัน

พระยอดขุนพลเมืองพะเยา เป็นพระสกุลพะเยาสกุลหนึ่งที่ได้ความนิยมอย่างมากในจังหวัดพะเยา มีลักษณะเป็นพระเครื่องเนื้อดินมีความแข็งแกร่งตามธรรมชาติและกาลเวลา พระยอดขุนพลเมืองพะเยาถูกค้นพบครั้งแรกเมื่อครั้งน้ำท่วมครั้งใหญ่วัดศรีโคมคำ เมื่อปีพุทธศักราช 2516 ทำให้องค์พระทรุดและแตกทำให้มีพระยอดขุนพลหลุดออกมา โดยมีพุทธลักษณะทางพุทธศิลป์เป็นพระเนื้อดินที่งดงามมาก มีเอกลักษณ์เฉพาะขององค์พระจนมีผู้กล่าวว่าเป็นพระเจ้าตนหลวงจำลอง นอกจากนี้ พระยอดขุนพล เมืองพะเยายังปรากฏว่าถูกค้นพบหลายกรุ แต่ละกรุก็น่าพิศวงที่แตกต่างกันไป หลายพิมพ์แต่ก็ได้รับความสนใจจากผู้มีศรัทธาในองค์พระทั้งสิ้น อันเนื่องมาจากความงามของงานพุทธศิลป์ พุทธคุณ ความเข้มแข็งขององค์พระ และประสบการณ์ของผู้นับถือ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของการสร้างพระยอดขุนพลเมืองพะเยาว่า คติความเชื่อการสร้างพระเป็นมาอย่างไร มีอิทธิพลอย่างไร และมีคุณค่าอย่างไรแก่ผู้ที่สนใจพระเครื่อง เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลเพื่อมาเป็นกุศโลบายให้คนทั้งหลายเข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคติความเชื่อและความเป็นมาการสร้างพระเครื่อง
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยา
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลจังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะแบ่งวิธีการวิจัย ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research): โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่หนังสือ

ตำรา บทความ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตลอดจนถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการเขียนวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research): ผู้วิจัยได้สำรวจและเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบไม่มีโครงสร้างหรือจากการสนทนากลุ่มย่อย อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสม โดยสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระเครื่อง ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล: โดยนำข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ จากนั้นประมวลความ สรุปผล แล้วนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนาพร้อมข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

พระพุทธรูปเมืองพะเยาที่เป็นโบราณ (ชมรมพระเครื่องเมืองพะเยา, 2556) มี 2 แบบ คือ สมัยเชียงแสน และสมัยสุโขทัย ลักษณะองค์พระเป็นการนำศิลปะผสมผสานเชียงแสนและสุโขทัย ศิลปะพิมพ์พระนั้น ถ้าพระกรุออกที่นาน ออกที่ฝางก็เรียกศิลปะฝาง ออกที่เชียงแสนก็เรียกศิลปะเชียงแสน ถ้าออกกรุที่พะเยาก็เรียกศิลปะพะเยา และยังคงแยกเป็นตระกูลช่างหลวง ช่างราษฎร์ ซึ่งการสร้างพระในอดีตจะสร้างในช่วงที่บ้านเมืองได้เจ้าเมืองดี พลเมืองท่ามาหากินเก่ง พร้อมใจกันพัฒนาบ้านเมือง และเป็นช่วงที่สร้างวัดวาอารามมากที่สุด การสร้างพระพุทธรูป พระประธาน พระธาตุเจดีย์เมืองพะเยานั้นคาดว่าจะมีสองช่วง คือ พุทธศตวรรษที่ 17-18 และพุทธศตวรรษที่ 20-21

ส่วนการสร้างพระเครื่องในอดีตจะสร้างพร้อมกับพระพุทธรูป หรือสร้างพร้อมกับเจดีย์ โดยจะนำพระเครื่องติดในองค์พระ หรือใต้ฐานพระพุทธรูปพระประธานหรือบรรจุในพระธาตุเจดีย์ที่สร้างมาพร้อมกัน การสร้างวัด และการสร้างพระธาตุเจดีย์ หรือการสร้างพระ ในสมัยโบราณท่านถือว่าเป็นการทำบุญได้ผลบุญมากที่สุดในยุคนี้ ไม่ว่าพระเถระชั้นผู้ใหญ่ เจ้าเมืองผู้มีเงินในสมัยนั้น นิยมสร้างพระธาตุ วัด พระพุทธรูปองค์ใหญ่ ทั้งนี้หากสร้างขนาดใหญ่หรือใช้โลหะที่มีมากเท่าไรก็ยิ่งแสดงถึงฐานะของผู้สร้างและผลบุญยิ่งมาก โดยชาวเมืองทั่วไปจะมาร่วมทำบุญด้วย โดยจะแบ่งสร้างเป็นพระที่มีขนาดเล็ก และเนื้อพระที่สร้างขึ้นอยู่กับฐานะของผู้ทำบุญ โดยจะมีเนื้อทองคำ เนื้อแก้ว เนื้อโลหะที่มีค่าเนื้อทองสำริด เนื้อชิน เนื้อดิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมสร้างพระเครื่องว่าเป็นเนื้ออะไร เช่น เนื้อชินแม่พิมพ์ยุคแรกจะแกะพระลี้ก เทเนื้อพระได้หนา ยุคต่อมามีการพัฒนาแม่พิมพ์อ่อนช้อยสวยงาม แกะแม่พิมพ์ที่บึงและเทเนื้อพระได้บางขึ้น เป็นต้น

ยุคพระเครื่องเนื้อดินของเมืองพะเยา อ้างจากยุคสมัยพระเจ้าติโลกราช ซึ่งครอบครองอาณาจักรล้านนา ระหว่างพุทธศักราช 1985-2025 พระองค์ทรงแผ่อำนาจลงไปทางใต้ ยกกองทัพปราบปรามเมืองสองแคว เมืองเชลียง เมืองสุโขทัย ตลอดถึงเมืองกำแพงเพชร ให้อยู่ในอำนาจทั้งหมดของพระยาอุทิศเจียง เจ้าเมืองสองแควเข้ามาสวามิภักดิ์พระเจ้าติโลกราช จึงให้ไปครองพันทนาภูคา

ในพุทธศักราช 1995-2030 พระยาอุทิศเจียง มาครองเมืองพะเยา และได้พาช่างปั้นถ้วยชามเครื่องเคลือบสังคโลก อันเป็นศิลปะของกรุงสุโขทัยมาด้วย มีคำกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์สุโขทัยตอนหนึ่งว่า “การทำถ้วยชามหยุดชะงักไป เมื่อข้าศึกของพระบรมไตรโลกนาถกับพระเจ้าติโลกราช เมืองเชียงใหม่รบกัน ฝ่ายพระยาอุทิศเจียง เจ้าเมืองสองแควยอมสวามิภักดิ์กับพระเจ้าติโลกราช และได้กวาดต้อนเอาช่างปั้นชาวเชลียงขึ้นไปหนเหนือ”

ในระหว่างที่พระยาอุทิศเจียง ครองเมืองพะเยาได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาเป็นอันมาก ได้สร้าง “วิหารวัดบุญนาค” หรือ “วัดพญาร่วง” ปัจจุบันคือ “วัดป่าแดงบุญนาค”

พระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยา

พระยอดขุนพลเมืองพะเยา (ชมรมพระเครื่องเมืองพะเยา, 2537) นับเป็นพระที่สามารถแขวนเดี่ยว หรือแขวนเป็นองค์ประธาน เพราะพระยอดขุนพลพะเยา ถือได้ว่าเป็นพระเจ้าตนหลวงองค์จำลอง เช่นเดียวกับ พระเนื้อชิน เนื้อดินพิมพ์พระพุทธรูปชินราช ใบเสมา กรูวัดพระพุทธรูปชินราช และกรูอื่น ๆ ที่จำลองมาจากองค์ พระพุทธรูปชินราช การพบพระยอดขุนพลเมืองพะเยา พบเมื่อได้ทำการบูรณะเมื่อพุทธศักราช 2519 ชาวบ้าน พระ เณรชนเศษอิฐเศษปูนขององค์พระเจ้าตนหลวงที่แตกหักออกไปกองไว้ด้านหลังข้างกำแพง ทำให้พบพระยอดขุนพล ประมาณ 20 องค์ การบูรณะเมื่อพุทธศักราช 2516 สาเหตุมาจาก วัดพระเจ้าตนหลวงถูกน้ำท่วมทำให้องค์พระเอียง ฐานและสะโพกด้านขวาแตกกร้าวเสียหาย เกิดจากเศษปูนกะเทาะออกจากองค์พระเจ้าตนหลวง และได้พบพระยอดขุนพลอีกครั้งเมื่อพุทธศักราช 2535 ประมาณ 20 องค์จากในก้อนปูนที่ชำรุด ที่กองไว้ด้านหลังข้างกำแพง ที่นั่นมีการพบหลายพิมพ์ แต่ละพิมพ์ถูกพบในกรุต่างๆ ทั่วเมืองพะเยา เมื่อนำพระพิมพ์เดียวกันแต่ต่างกรุหลายๆ องค์มาเรียงกันเปรียบเทียบดูจะสังเกตเห็นได้ว่า สภาพดินกรุ เนื้อพระ และการเผาเนื้อดิน แตกต่างกัน แต่จุดดำเนินเหมือนกัน จึงมีข้อสันนิษฐาน ดังนี้

1. การสร้างพระยอดขุนพลพะเยาในยุคนี้ เป็นการสร้างพร้อมกันกับองค์พระเจ้าตนหลวง
2. แม่พิมพ์ที่ใช้กดพระยอดขุนพล มีการสร้างหลายๆ แม่พิมพ์ ซึ่งจะมีการเกะหลดลายแตกต่างกัน เพื่อความรวดเร็วในการสร้างยอดขุนพล เพื่อใส่ในองค์พระเจ้าตนหลวง
3. การชักชวนชาวบ้าน เจ้าสังฆะทั้งหลาย อุบาสก อุบาสิกา ของวัดในเวียงพะเยา และเวียงบิหาร นำดินมาวัดตนมาช่วยสร้างพระเจ้าตนหลวง โดยนำดินมาปั้นอิฐและกดพิมพ์พระยอดขุนพล เพื่อบรรจุในองค์พระเจ้าตนหลวง จากนั้นนำพิมพ์พระยอดขุนพลกลับไปวัดของตน เพื่อนำไปกดพิมพ์บรรจุเจดีย์ธาตุต่อไป
4. พระยอดขุนพลที่ติดในพระเจ้าตนหลวงนั้น จะมีเนื้อแดง หรือเนื้อดำ ที่ละเอียด ผ่านการนวดดินให้เป็นเนื้อเดียวกัน เดิมดินตากเป็นสองสี คือ สีแดงและสีขาว แต่กรูอื่นๆ เช่น กรูสันธาตุ เนื้อดินจะเป็นสองสี เพราะมีการนวดดินไม่มาก คือ ดินสีแดงมีกระแสดสีขาว หรือเนื้อขาวมีกระแสดสีแดง ส่วนเนื้อดินกรูสันตันแห่น เป็นสีขาวสะอาด เนื้อละเอียดแบบขามกระเบื้อง กรูเวียงกาหลง เนื้อดินจะเป็นสีขาวนวลออกอมเหลือง กรูเวียงห้า เนื้อดินผ่านดำ คือเป็นเนื้อแดง แต่มีรอยผ่านดำเป็นแห่งๆ ส่วนใหญ่จะเป็นด้านหลัง กรูเวียงล่อ เนื้อดินจะออกสีเทาอ่อน เป็นต้น
5. พระยอดขุนพลที่ใช้ติดในองค์พระเจ้าตนหลวงนั้น เป็นพระเนื้อดินเผาจะถูกเผาไฟด้วยความชำนาญ เนื้อพระจะเป็นสีแดง หรือเนื้อดำ ไม่มีเนื้อสองสี หรือเนื้อผ่านดำ ต่างจากกรูเวียงห้าที่ส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อดินผ่านดำ คือเป็นเนื้อแดง แต่มีรอยผ่านดำเป็นแห่ง ๆ ส่วนมากจะเป็นด้านหลัง
6. พระยอดขุนพลพะเยากรุงองค์พระเจ้าตนหลวง ไม่ใช่พระพบในกรุอื่นรวบรวมมาใส่ หรือพระกรุสร้างมานานกว่าพระเจ้าตนหลวง เพราะเป็นพระที่มีคราบกรุเป็นปูนที่ไขว้กันเป็นเนื้อพระเจ้าตนหลวงอย่างเดียวไม่มีคราบดินกรูแบบพระกรุอื่นๆ ถ้าเป็นพระกรุอื่นที่ถูกรวบรวมมาเพื่อติดองค์พระเจ้าตนหลวง จะต้องมีการบกรูสองชั้น คือคราบดินและคราบปูน หรือบางท่านก็ว่าเป็นพระที่ครูบาศรีวิชัยสร้างแล้วนำมาใส่ไว้ตอนที่ท่านมาบูรณะปี พ.ศ. 2465 คงเป็นไปได้ที่ชาวพะเยาจะยอมให้ช่างซ่อมองค์พระมาทุบปอกผิวปูนองค์พระทั้งหมด แล้วเอาพระใหม่ไปติด หรือเอาพระถอดพิมพ์ใส่เพิ่ม เพราะพระยอดขุนพลที่พบในเศษปูนที่แตกมาจากองค์พระเจ้าตนหลวงนั้น เป็นพิมพ์ที่เหมือนกับกรูอื่นๆ และเป็นพระที่คมชัด สวยงามกว่าประณีตบรรจง ตั้งแต่การนวดดินกดแม่พิมพ์คมชัด การเผาด้วยช่างชำนาญ จึงตัดปัญหาเรื่องพระใหม่ พระฝากกรุไปได้เลย และยังสามารถใช้เป็นหลักฐานด้วยว่าเป็นพระที่สร้างพร้อมกันกับองค์พระเจ้าตนหลวง มิฉะนั้นแล้วคงจะไม่สามารถอยู่ในตัวองค์พระได้ และยังเป็นพิมพ์แบบจำลองจากองค์พระเจ้าตนหลวง
7. สามารถบอกชื่อกรุได้โดยอาศัยจากการพิจารณาจากพิมพ์ เนื้อพระธรรมชาติองค์ประกอบ เช่น การตัดขอบองค์พระ การกดเนื้อบางหนา พระประภาพิฆิเปิดเนื้อพรุน การเผาเนื้อดิน และการพิจารณาจากคราบดินกรุที่ติดอยู่ผิวพระตามชอกองค์พระโดยคราบดินกรุแต่ละกรุจะไม่เหมือนกัน เช่น พระยอดขุนพลที่มีเนื้อพระเป็นสีขาวคล้ายๆ

กันแต่มีคราบกรุต่างกัน ถ้าเป็นเนื้อขาวกรุเวียงกาหลงจะมีดินคราบกรุสีเทาเข้มดินคราบกรุสีจะแก่กว่ากรุเวียงลอ ซึ่งจะออกสีเทาอ่อนกว่า และถ้าเป็นเนื้อขาวกรุสันตันแทนดินคราบกรุจะออกสีเหลืองปนเทาอ่อน ส่วนกรุพระเจ้าตนหลวงจะมีคราบปูนสีขาวอย่างเดียว

แหล่งที่พบกรุพระเครื่องเมืองพะเยา(นเรศ ภูจินาพันธ์, 2541)

ในอดีตกาลนั้นอาณาจักรพะเยานั้นใหญ่มาก และมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรสุโขทัยกับอาณาจักรเมืองราย ด้วยเหตุนี้เมืองพะเยาจึงมีเมืองหน้าด่านเมืองบริวารมากถึง 10 แห่ง รายล้อมตัวเดิมไว้ซึ่งในแต่ละแห่งนั้นได้มีการพบพระกรุเมืองพะเยาเป็นจำนวนมาก โดยพอรายละเอียด ดังนี้ ตัวเมืองเดิม แยกเป็นบริเวณ เวียงน้ำเต้า ตั้งอยู่ทางด้านขวาของถนนพลโยธิน ด้านที่ตั้งโรงเรียนพะเยาพิทยาคม โรงเรียนเทศบาล 3 และที่ตั้งวัดลี จากการบอกเล่ากันต่อ ๆ มา และพบกรุมากบริเวณวัดลี กรุวัดศรีจอมทอง กรุวัดพระเกิด กรุวัดธาตุนกแขวหรือวัดเจดีย์งาม กรุสบร่องซุย กรุวัดหมื่นลอ กรุภูม้าขาว กรุปู่ดำและกรุฝิ่งหมื่น ส่วนบริเวณเวียงนางกระต่าย หรือฝิ่งซ้ายของถนนพลโยธิน มีกรุวัดหลวงราชสันฐาน กรุวัดสวนจันทร์นอก กรุวัดสวนจันทร์ใน กรุวัดหารพน กรุตันศรีคำ กรุสันธาตุ (อยู่กลางกว๊านพะเยา ตัวพระธาตุเดิมยังเห็นเป็นเกาะอยู่กลางน้ำในปัจจุบัน)

เวียงจอมทอง ตั้งอยู่บนเนินพระธาตุจอมทอง และบริเวณใกล้เคียงพบกรุวัดอารามป่าเยะ กรุวัดอุ้นคำหล้า กรองค์พระเจ้าปิ่นหน้าล่องใต้ กรุวัดป่าแดด กรุวัดหนองหวี กรุวัดอารามป่าน้อย กรุวัดหนองบัว กรุวัดปู่อ (พลูปอ) อยู่ตำบลดงเจน และกรุที่เลยไปทางเขตติดต่ออำเภอป่าแดด คือกรุสันตันแทน

เวียงเก่า ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านเหียน ตำบลบ้านใหม่ มีคูเมือง 3 ชั้น พบกรุเป็นพระเนื้อชิน

บ้านร่องค้อ หรือร่องคู อยู่ที่ตำบลแม่ปืม อำเภอเมืองและอำเภอแม่ใจ

เวียงห้า ตั้งอยู่ที่บ้านปาง ตำบลคือเวียง อำเภอดอกคำใต้ พบพระพิมพ์ต่าง ๆ เช่น ชุ้มเสมาเนื้อดิน ประกโพธิ์ ฐานตารางข้างเม็ด พิมพ์หอกฉัตร พิมพ์ชุ้มเถาว์ลัยฐานตาราง และพิมพ์อื่นอีกหลายพิมพ์

กรุจำเตาหิน อยู่บริเวณตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ พระกรุที่ถูกค้นพบจะมีลักษณะแม่พิมพ์และเนื้อดินใกล้เคียงกับกรุเวียงห้า คือ จะมีเนื้อพระเป็นเนื้อเขียวผ่านแดง และแดงผ่านเขียวเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเนื้อพระในกรุต่าง ๆ บริเวณนี้

เวียงลอ ตั้งอยู่เขตอำเภอจุน เป็นเมืองที่รุ่งเรืองมากในอดีตกาล มีวัดวาอารามและพระธาตุมากมายทั้งหมดสภาพ ในอดีตมีการลักลอบขุดกรุนำของโบราณขึ้นใส่รถสิบล้อไปทิ้งคันล่องไปทางใต้ เหมือนดังคำบอกเล่าของครูบาแก้วมา วัดร่องคู้ อำเภอจุน

กรุอื่น ๆ เป็นเมืองเก่า เมืองเดิม เป็นบริวารเมืองหน้าด่าน ได้พบกรุพระที่มีพระยอดขุนพลพะเยาฝากกรุอยู่ เช่น กรุเวียงกาหลง (เขตแม่ชะจานในปัจจุบัน) กรุสันกำแพง (เขตวังเหนือในปัจจุบัน)

คุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยา

1.คุณค่าด้านจิตใจ

คุณค่าด้านจิตใจเป็นผลมาจากความเชื่อในพระเครื่อง การพกหรือการแขวนพระเครื่องหลัก ๆ แล้วเป็นความเชื่อส่วนบุคคล โดยได้รับอิทธิพลและความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจส่วนบุคคล จึงส่งผลทำให้ พระเครื่อง ความเชื่อ เป็นของคู่กัน พระเครื่องเป็นวัตถุนิยมที่มีอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อ และศรัทธา เช่นแขวนพระเครื่องรุ่นนั้นรุ่นนี้เป็นพระเครื่องเมตตามหานิยมเมื่อพกแล้ว จะทำให้ตนมีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน ได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ มีโชคลาภ ร่ำรวยมีเงินทองมากมาย

2. คุณค่าด้านศาสนา

คุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลเมืองพะเยาในทางพระพุทธศาสนา คือ พระเครื่องเปรียบเสมือนเครื่องเตือนใจให้คนทำความดี เพราะพระเครื่อง เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวแทนของคุณงามความดี ถ้าหากว่าเรานับถือพระเครื่อง เราต้องปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ดังนั้น ผู้ที่นับถือพระเครื่องส่วนใหญ่จะปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามคำสอนของครูบาอาจารย์ หรือผู้ที่เคารพนับถือ เช่น บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ ผู้ที่มีบุญคุณ เป็นต้น เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของท่าน ระลึกถึงคำสอน และการปฏิบัติของท่าน เพื่อไม่ให้หลุดออกหรือลະเลຍจากการทำความดี เมื่อยามที่ไม่มีท่านอยู่แล้วหรือไม่ได้อยู่ใกล้ชิดท่าน พระเครื่องก็เปรียบได้กับเป็นเครื่องเตือนสติเรา

3. คุณค่าทางพุทธศิลป์

คุณค่าทางพุทธศิลป์ เป็นเอกลักษณ์ที่ผสมผสานสกุลช่างพะเยา และสกุลช่างเชียงใหม่ ก่อให้เกิดลักษณะพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีคุณค่าทางพุทธคุณด้านศัตรูหมู่มารเกรงกลัว นำเกรงขาม ศัตรูจะยอมแพ้หรือยอมหลักพันอันตราย รวมทั้งเสริมบารมีให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานด้านความอุดมสมบูรณ์ด้วยลาภ ยศ มีความร่มเย็นเป็นสุข ทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรือง ด้านการแคล้วคลาด ปลอดภัย สิ่งชั่วร้าย หรือเหตุร้ายต่าง ๆ จะไม่เข้ามาอย่ากรายได้ เป็นพระคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่างๆ และด้านเมตตามหานิยม องค์พระจะมีความอ่อนช้อยงดงามอย่างมาก มีเสน่ห์กับผู้ที่ได้พบเจอ

4. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ

คุณค่าทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับพระยอดขุนพล จะขึ้นอยู่กับศรัทธาความเชื่อของแต่ละบุคคล ความสวยงาม สมบูรณ์ทางพุทธศิลป์ขององค์พระ เนื่องจากพระยอดขุนพลเมืองพะเยาเป็นพระเครื่องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นที่นิยมของนักสะสมหรือเซียนพระ เพราะพระยอดขุนพลแต่ละพิมพ์บ่งบอกถึงความหมายที่คนสมัยนั้นสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้พบเห็นรู้จักว่าหมายถึงอะไร เช่นพระยอดขุนพลพิมพ์นกปลา และพิมพ์ปอกโพธิ์ มีลักษณะที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ พิมพ์หอกฉัตรมีคุณค่าทางพุทธคุณด้านศัตรูหมู่มารเกรงกลัว นำเกรงขาม ศัตรูจะยอมแพ้หรือยอมหลักพันอันตราย จึงที่ต้องการอย่างมากจึงทำให้นักสะสมหรือเซียนพระนำมาให้เชาบูชาทำให้เกิดแลกเปลี่ยนหมุนเวียนในทางเศรษฐกิจการเงินของกลุ่มนักสะสมหรือเซียนพระในจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียงนอกจากนั้นยังเป็นการส่งเสริมอาชีพ เช่นร้านครอบพระ ร้านอัดครอบพลาสติก จึงก่อให้เกิดรายได้ของคนในท้องถิ่น

บทสรุป

พระเครื่อง คือ วัตถุที่สร้างขึ้นเป็นรูปพระพุทธรูป เป็นสิ่งที่ใช้ระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จัดเป็นพุทธบูชาวัตถุธรรมฐาน นิยมสร้างขึ้นให้มีขนาดเล็ก เพื่อที่จะสะดวกที่จะนำติดตัว หรือที่เรียกว่าบูชาไว้กับตัว ประวัติการสร้างพระเครื่องมีมาแต่สมัยบรรพกาล ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาถึงคุณค่าในด้านต่างๆ ของพระเครื่องยอดขุนพล ดังนี้

1.คติความเชื่อและความเป็นมาของการสร้างพระเครื่อง

เมื่อมีการคิดสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาแล้ว การสร้างพระเครื่องต่างๆ ก็เริ่มมีการถูกสร้างตามมา พระเครื่องเป็นพระพุทธรูปขนาดเล็กที่สามารถพกพาติดตัวได้ โดยการผ่านการทำพิธีปลุกเสกลงอักขระเลขยันต์คาถาต่างๆ โดยมีคติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระเครื่อง ประกอบด้วย สร้างขึ้นเป็นที่ระลึกในการสักการะสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา สร้างขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย และสร้างขึ้นในฐานะรูปเคารพบูชาหรือเป็นภาพเล่าเรื่อง เป็นต้น 1) เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา 2) เพื่ออุทิศให้ผู้วายชนม์ 3) เพื่อประกอบการกุศล และเป็นพุทธบูชา 4) เพื่อเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม 3) เพื่อเป็นกุศโลบายในการเผยแพร่ธรรม

2. อิทธิพลของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา

พระยอดขุนพลเมืองพะเยา เกิดจากเศษปูนกะเทาะออกจากองค์พระเจ้าตนหลวงและได้พบพระยอดขุนพลอีกครั้งเมื่อพุทธศักราช 2535 ประมาณ 20 องค์จากในก้อนปูนที่ชำรุด พระยอดขุนพลเมืองพะเยา นับเป็นพระที่สามารถแขวนเดี่ยว หรือแขวนเป็นองค์ประธาน เพราะพระยอดขุนพลพะเยา ถือได้ว่าเป็นพระเจ้าตนหลวงองค์จำลองโดยมีอิทธิพลในฐานะเครื่องรางของขลัง เพราะเป็นพระเครื่องที่สามารถแขวนได้ซึ่งถือว่าเมื่อแขวนพระยอดขุนพลแล้วจะส่งผลให้มีพุทธคุณด้านเสริมบารมี มหาอำนาจ คงกระพัน และความอุดมสมบูรณ์ในฐานะเป็นวัตถุมงคล โดยมีปัจจัยเชื่อมโยงดังนี้คือ มีความเป็นพุทธศิลป์ อายุการสร้างห้อยกว่าปี ขนาดไม่ใหญ่เกินไปสามารถใช้แขวนคอได้สะดวก มีการปลุกเสกพร้อมพระเจ้าตนหลวง มวลสารเป็นเนื้อดิน เนื้อสัมฤทธิ์ และเนื้อชินตะกั่ว และมีพุทธคุณ และในฐานะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ (พุทธคุณ) พระยอดขุนพลมีพุทธคุณทางคงกระพันชาตรี พิฆิตอันตราย พิฆิตภัย เสริมสร้างบารมี แก่ผู้บูชา

3. คุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา

การแขวนพระยอดขุนพล เป็นความเชื่อของผู้สะสมพระเครื่องซึ่งมีความเชื่อในเรื่องพลังพลานุภาพด้านคุ้มครองแคล้วคลาด เป็นการอันเชิญคุณของพระยอดขุนพลให้มาสถิตที่ตัว เพื่อปกป้องรักษา มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยช่วยเหลือ เพื่อลดความรุนแรงในการเกิดอุบัติเหตุ ดังนั้น พระยอดขุนพลเป็นพระเครื่องที่มีคุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านศาสนา คุณค่าทางพุทธศิลป์ และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ดังนี้

3.1) คุณค่าด้านจิตใจ

พระยอดขุนพลมีอิทธิพลต่อจิตใจซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อในพระเครื่อง การพกหรือการแขวนพระเครื่องหลัก ๆ แล้วเป็นความเชื่อส่วนบุคคล โดยได้รับอิทธิพลและความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจส่วนบุคคล จึงส่งผลทำให้ พระเครื่อง ความเชื่อ เป็นของคู่กัน พระเครื่องเป็นวัตถุนิยมที่มีอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อและศรัทธา เช่นแขวนพระเครื่องรุ่นนั้นรุ่นนี้เป็นพระเครื่องเมตตามหานิยมเมื่อพกแล้ว จะทำให้ตนมีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน ได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ มีโชคลาภ ร่ำรวยมีเงินทองมากมาย

3.2) คุณค่าด้านศาสนา

พระเครื่องในพระพุทธศาสนาประการหนึ่งก็คือ เป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม การบูชาพระเครื่องในฐานะที่เป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม (รอบทิศ ไวยสุศรี, 2552) จะช่วยให้โน้มน้าวดึงดูดให้ผู้ใช้พระเครื่องหันไปปฏิบัติธรรม เช่น ใช้พระเครื่องแล้วต้องรักษาศีลด้วย ใช้พระเครื่องแล้วต้องสวดมนต์ภาวนาทำสมาธิอยู่เสมอ เป็นต้น เมื่อนำกระบวนการสร้างและการใช้พระเครื่องมาพิจารณาวิเคราะห์ เทียบเคียงกับหลักการปฏิบัติธรรมต่างๆ ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา เช่น หลักบุญกิริยาวัตถุ หลักไตรสิกขา เป็นต้น พบว่ากระบวนการสร้างและการใช้พระเครื่องนั้นเป็นกุศโลบายที่แฝงเอาไว้เพื่อดึงดูดให้ผู้สร้างและผู้ใช้พระเครื่องได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ หรือหลักไตรสิกขาอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ดังนั้นผู้ที่นับถือพระเครื่องส่วนใหญ่จะปฏิบัติ ปฏิบัติชอบตามคำสอนของครูบาอาจารย์ หรือผู้ที่เคารพนับถือ เช่นบิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณเป็นต้น สอดคล้องกับพระราชมงคลวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดบุญเกิด อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ได้กล่าวว่า “การห้อยพระเครื่องนั้นจัดเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งเอาไว้ให้คนนึกถึงพระรัตนตรัย เพราะเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ ห้อยติดคอไว้ จิตจะนึกถึงพระรัตนตรัยอันเป็นมงคล อันเป็นการระลึกถึงคุณ รำลึกคำสอนและการปฏิบัติ เพื่อไม่ให้หลุดออกหรือละเลยจากการทำความดี พระเครื่องก็เปรียบได้กับเป็นเครื่องเตือนสติเราให้ละเว้นจากการทำชั่วทั้งปวงและเป็นการป้องกันการล่อลวงละเมิดศีล”

3.3) คุณค่าทางพุทธศิลป์

พระยอดขุนพลเมืองพะเยาเป็นเอกลักษณ์ที่ผสมผสานสกุลช่างพะเยา และสกุลช่างเชียงใหม่ ก่อให้เกิดลักษณะพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีคุณค่าทางพุทธคุณด้านศัตรูหมู่มารเกรงกลัว นำเกรงขาม ศัตรูจะยอมแพ้

หรือยอมหลักพันอันตราย รวมทั้งเสริมบารมีให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานด้านความอุดมสมบูรณ์ด้วยลาภยศ มีความร่มเย็นเป็นสุข ทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรือง ด้านการแคล้วคลาด ปลอดภัย สิ่งชั่วร้าย หรือเหตุร้ายต่าง ๆ จะไม่เข้ามายุ่งรายได้ เป็นพระคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่างๆ และด้านเมตตาตามหา นิยม องค์พระจะมีความอ่อนช้อยงดงามอย่างมาก มีเสน่ห์กับผู้ที่ได้พบเจอ

3.4) คุณค่าทางเศรษฐกิจ

คุณค่าทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับพระยอดขุนพล จะขึ้นอยู่กับศรัทธาความเชื่อของแต่ละบุคคล ความสวยงามสมบูรณ์ทางพุทธศิลป์ขององค์พระ และพระยอดขุนพลพะเยา จะเป็นที่ยกย่องที่สุดในตลาดพระจังหวัดพะเยา มูลค่าในการเข้าซื้อบูชาจะสูงกว่าจังหวัดใกล้เคียงดังเช่น พระยอดขุนพล พิมพ์ปกโพธิ์ เนื้อดิน ปางสมาธิ ฐานชุกชี กรุสันทตุ พิมพ์ปกโพธิ์ เนื้อดิน กรุสันทตุและกรวดพระเจ้านครหลวง ราคากระหว่าง 30,000 – 60,000 บาท จึงที่ต้องการอย่างมากจึงทำให้นักสะสมหรือเซียนพระนำมาให้บูชาทำให้เกิดแลกเปลี่ยนหมุนเวียนในทางเศรษฐกิจการเงินของกลุ่มนักสะสมหรือเซียนพระในจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียงนอกจากนั้นยังเป็นการส่งเสริมอาชีพ เช่นร้านครอบพระ ร้านอัดครอบพลาสติก จึงก่อให้เกิดรายได้ของคนในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง ศึกษาคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ จังหวัดพะเยา ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัยคุณค่าพระเครื่องยอดขุนพล จังหวัดพะเยาพบว่าจากการสัมภาษณ์ยังมองพระยอดขุนพลในเชิงของพุทธพาณิชย์ และอิทธิปาฏิหาริย์ ไม่ได้มองในแง่ของการประพฤติปฏิบัติตนในการรักษาศีล และปฏิบัติตาม ดังนั้น ควรมีแนวทางในการนำพระยอดขุนพลเป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดี และปฏิบัติตาม เป็นพุทธานุสติ อัมมานุสติ สังฆานุสติ รวมทั้งเป็นสิ่งระลึกอันประเสริฐของบุคคลนับแต่ผู้คนรุ่นแต่ก่อนมาจนถึงปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระยอดขุนพลในล้านนาโดยการศึกษาเปรียบเทียบ ในด้านจุดประสงค์ในการสร้างพระยอดขุนพล ลักษณะพุทธศิลป์ พุทธคุณ อิทธิพล และคุณค่าของพระเครื่องยอดขุนพลในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

สิริวัฒน์ คำวันสา. อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์ (เน้นประเทศไทย). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2522.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ศิลปะทวารวดี: วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2547.

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล. ศิลปะในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

ชมรมพระเครื่องเมืองพะเยา. งามพระเครื่องเมืองล้านนา. เชียงใหม่: ครองช่างพรินต์, 2556.

นเรศ ภูจินาพันธ์. พระเครื่องเมืองพะเยา. ชมรมพระเครื่องเมืองพะเยา: นครนิวยอร์ก, 2541.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 4 “ศาสตร์พระราชากับการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ 4.0”

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รอบทิศ ไวยสุศรี.การศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก,
2552.